HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a zecea)

8 mai 2025 * [i]

„Trimitere preliminară – Politica socială – Muncă pe durată determinată – Directiva 1999/70/CE – Acordul-cadru cu privire la munca pe durată determinată, încheiat între CES, UNICE și CEEP – Clauza 4 punctul 1 – Principiul nediscriminării lucrătorilor pe durată determinată – Domeniu de aplicare – Noțiunea de «condiție de încadrare în muncă» – Lucrători agricoli pe durată determinată – Contribuții la asigurările sociale calculate în funcție de remunerații – Remunerații ale lucrătorilor agricoli pe durată determinată stabilite în funcție de orele de muncă zilnice efectuate – Remunerații ale lucrătorilor agricoli pe durată nedeterminată stabilite în funcție de o durată a muncii zilnică forfetară”

În cauzele conexate C-212/24, C-226/24 și C-227/24,

având ca obiect cereri de decizie preliminară formulate în temeiul articolului 267 TFUE de Corte d’appello di Firenze (Curtea de Apel din Florența, Italia), prin deciziile din 8 ianuarie 2024, primite de Curte la 19 și la 26 martie 2024, în procedurile

L. T. s.s. (C-212/24),

A.M. (C-226/24),

XXX (C-227/24)

împotriva

Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS),

cu participarea:

Agenzia delle entrate – Riscossione,

CURTEA (Camera a zecea),

compusă din domnul D. Gratsias, președinte de cameră, domnii E. Regan și B. Smulders (raportor), judecători,

avocat general: domnul J. Richard de la Tour,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

* Limba de procedură: italiana.

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru L.T. s.s., A.M., XXX, de L. Giraldi și I. Pagni, avvocati;

– pentru Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS), de C. D'Aloisio, E. De Rose, E. A. Sciplino și A. Sgroi, avvocati;

– pentru Comisia Europeană, de S. Delaude și D. Recchia, în calitate de agenți,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererile de decizie preliminară privesc interpretarea clauzei 4 punctul 1 din Acordul-cadru privind munca pe durată determinată, încheiat la 18 martie 1999 (denumit în continuare „acordul-cadru") care figurează în anexa la Directiva 1999/70/CE a Consiliului din 28 iunie 1999 privind acordul-cadru cu privire la munca pe durată determinată, încheiat între CES, UNICE și CEEP (JO 1999, L 175, p. 43, Ediție specială, 05/vol. 5, p. 129).

2 Aceste cereri au fost formulate în cadrul a trei litigii între L.T. s.s., A.M. și XXX, pe de o parte, și Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS) [Institutul Național de Securitate Socială (INPS), Italia], pe de altă parte, în legătură cu contribuțiile la asigurările sociale care trebuie plătite de întreprinderile care angajează lucrători agricoli pe durată determinată.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

3 Articolul 1 din Directiva 1999/70 prevede:

„Scopul directivei este punerea în aplicare a acordului-cadru privind munca pe durată determinată, încheiat la 18 martie 1999 între organizațiile de tip confederativ generale CES, UNICE și CEEP, anexat la prezenta directivă."

4 Al treilea paragraf al preambulului acordului-cadru are următorul cuprins:

„Prezentul acord stabilește principiile generale și cerințele minime legate de munca pe durată determinată, recunoscând faptul că aplicarea lor detaliată trebuie să țină seama de realitățile situațiilor naționale, sectoriale și sezoniere specifice. El ilustrează disponibilitatea partenerilor sociali de a stabili un cadru general pentru asigurarea egalității de tratament pentru lucrătorii cu contract de muncă pe durată determinată, protejându-i împotriva discriminării, și pentru folosirea contractelor de muncă pe durată determinată pe o bază acceptabilă atât pentru angajatori, cât și pentru lucrători."

5 Clauza 1 din acordul-cadru, intitulată „Obiectivul”, prevede:

„Obiectivul prezentului acord-cadru este:

a) îmbunătățirea calității muncii pe durată determinată, asigurând aplicarea principiului nediscriminării;

b) stabilirea unui cadru pentru împiedicarea abuzurilor care pot rezulta din folosirea raporturilor sau contractelor de muncă pe durată determinată succesive.”

6 Clauza 2 din acordul-cadru, intitulată „Domeniul de aplicare”, prevede la punctul 1:

„Prezentul acord se aplică în cazul lucrătorilor pe durată determinată care au un contract de muncă sau un raport de muncă, definite în legislația, convențiile colective sau practicile în vigoare în fiecare stat membru.”

7 Clauza 3 din acordul-cadru, intitulată „Definiții”, stipulează:

„(1) În sensul prezentului acord, «lucrător pe durată determinată» reprezintă o persoană care are un contract sau un raport de muncă pe durată determinată, încheiate direct între angajator și lucrător, în care încetarea contractului sau a raportului de muncă este determinată de condiții obiective, cum ar fi împlinirea termenului, îndeplinirea unei sarcini determinate sau producerea unui eveniment determinat.

(2) În sensul prezentului acord, termenul «lucrător pe durată nedeterminată comparabil» desemnează un lucrător care are un contract sau un raport de muncă pe durată nedeterminată, în cadrul aceleiași instituții, cu aceeași muncă sau ocupație, ținându-se seama de calificare sau competențe. Dacă nu există un lucrător cu contract pe durată nedeterminată comparabil în aceeași instituție, comparația se face prin referire la convenția colectivă aplicabilă, sau dacă aceasta nu există, în conformitate cu legislația, convențiile colective sau practicile naționale.”

8 Potrivit clauzei 4 din acordul-cadru, intitulată „Principiul nediscriminării”:

„(1) În ceea ce privește condițiile de încadrare în muncă, angajații cu contract pe durată determinată nu sunt tratați într-un mod mai puțin favorabil decât lucrătorii cu contract pe durată nedeterminată comparabili, numai pentru că aceștia au un contract sau un raport de muncă pe durată determinată, cu excepția cazului în care tratamentul diferențiat este justificat de motive obiective.

(2) Acolo unde este cazul, se aplică principiul *pro rata temporis*.

(3) Modalitățile de aplicare a prezentei clauze sunt definite de statele membre și/sau partenerii sociali, având în vedere legislația comunitară, legislația, convențiile colective și practicile naționale.

[…]”

Dreptul italian

9 Articolul 1 alineatul 1 din decreto-legge n° 338 – Disposizioni urgenti in materia di evasione contributiva, di fiscalizzazione degli oneri sociali, di sgravi contributivi nel Mezzogiorno e di finanziamento dei patronati (Decretul-lege nr. 338 privind dispoziții urgente în materie de evaziune fiscală, de fiscalizare a sarcinilor sociale, de reducere a contribuțiilor sociale în Sud și de finanțare a patronatelor) din 9 octombrie 1989 (GURI nr. 237 din 10 octombrie 1989), în versiunea sa aplicabilă litigiilor principale (denumit în continuare „Decretul-lege nr. 338/1989”), prevede:

„Remunerația care trebuie luată ca bază pentru calcularea contribuțiilor de asigurări sociale nu poate fi mai mică decât cuantumul remunerațiilor stabilit prin legi, prin regulamente, prin contracte colective încheiate de cele mai reprezentative organizații sindicale naționale sau prin acordurile colective ori prin contractele individuale atunci când rezultă o remunerație superioară celei prevăzute de convenția colectivă.”

10 Contratto collettivo nazionale di lavoro per gli operai agricoli e florovivaisti (Convenția colectivă națională de muncă din sectorul agriculturii și al floriculturii) din 6 iulie 2006 (denumită în continuare „CCNM”) definește, la articolul 18 litera a), lucrătorii agricoli pe durată determinată ca fiind „lucrătorii angajați în cadrul unui raport individual de muncă pe durată determinată, cum ar fi, de exemplu, cei care sunt angajați pentru a efectua o muncă de scurtă durată, o muncă sezonieră sau ocazională sau pentru etape de muncă sau pentru a înlocui lucrătorii absenți care au dreptul la menținerea locului de muncă”.

11 Articolul 30 primul paragraf din CCNM prevede că „timpul de lucru este stabilit la 39 de ore pe săptămână, respectiv la [șase ore și jumătate] pe zi”, iar articolul 40 primul paragraf din CCNM prevede că „lucrătorii pe durată determinată au dreptul la plata orelor lucrate efectiv în cursul zilei”.

Litigiile principale și întrebările preliminare

12 În luna decembrie 2013, INPS a dispus printre altele ca reclamantele din litigiile principale să îi plătească contribuții la asigurările sociale suplimentare față de cele plătite deja pentru lucrătorii agricoli pe durată determinată pe care îi încadraseră în cursul anilor 2006 și 2007. Potrivit INPS, aceste reclamante calculaseră greșit contribuțiile lor la asigurările sociale datorate pentru lucrătorii menționați, întrucât ținuseră seama, pentru acest calcul, de orele efectiv lucrate de aceștia din urmă în locul duratei de lucru zilnice de șase ore și jumătate, astfel cum a fost stabilită la articolul 30 primul paragraf din CCNM.

13 Reclamantele din litigiile principale au introdus o acțiune împotriva acestei somații a INPS la Tribunale di Grosseto (Tribunalul din Grosseto, Italia), care a admis această acțiune.

14 INPS a declarat apel împotriva hotărârii acestei instanțe la Corte d’appello di Firenze (Curtea de Apel din Florența, Italia). Această din urmă instanță a considerat întemeiate cererile de plată formulate de INPS, pentru motivul că, având în vedere principiul nediscriminării între lucrătorii pe durată nedeterminată și lucrătorii pe durată determinată și articolul 30 primul paragraf din CCNM, cuantumul contribuțiilor la asigurările sociale datorate de angajatorii acestor din urmă lucrători trebuia calculat pe baza unei remunerații stabilite pentru o durată de muncă de șase ore și jumătate, iar nu în funcție de orele de muncă efectuate efectiv.

15 Reclamantele din litigiile principale au formulat recursuri la Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație, Italia), care a constatat, într-o primă etapă, că, în temeiul dispozițiilor coroborate ale articolului 1 alineatul 1 din Decretul-lege nr. 338/1989 și ale articolului 40 primul paragraf din CCNM, contribuțiile la asigurările sociale datorate de angajatorii din sectorul agricol cu privire la remunerațiile plătite lucrătorilor agricoli pe durată determinată nu trebuie calculate decât în funcție de orele de muncă efectuate efectiv, cu excepția cazului în care acești angajatori decid că, cu ocazia întreruperii activității din cauza forței majore, acești lucrători trebuie să rămână la dispoziția lor pe exploatație.

16 În această privință, Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație) a amintit că articolul 30 primul paragraf din CCNM, care prevede că timpul de lucru este stabilit la 39 de ore pe săptămână, respectiv la șase ore și jumătate pe zi, se limitează la a indica durata maximă a timpului de lucru săptămânal și zilnic, dar nu menționează nimic în ceea ce privește timpul minim de lucru. Articolul 40 primul paragraf din CCNM, prevăzând că lucrătorii pe durată determinată au dreptul la plata orelor lucrate efectiv în cursul zilei, ar stabili o normă incompatibilă din punct de vedere logic cu noțiunile de timp de lucru săptămânal și timp de lucru zilnic, dat fiind că nu ar lega remunerația datorată de un timp de lucru prestabilit care poate fi definit în mod general și abstract. Această dispoziție, care s-ar inspira din caracterul specific al muncii agricole pe durată determinată, este coerentă cu norma enunțată la articolul 16 alineatul 1 litera g) din decreto legislativo n. 66 – Attuazione delle direttive 93/104/CE e 2000/34/CE concernenti taluni aspetti dell'organizzazione dell'orario di lavoro (Decretul legislativ nr. 66 de punere în aplicare a Directivei 93/104/CE și a Directivei 2000/34/CE privind anumite aspecte ale organizării timpului de lucru) din 8 aprilie 2003 (GURI nr. 87 din 14 aprilie 2003, supliment ordinar nr. 61), care, transpunând Directiva 93/104/CE a Consiliului din 23 noiembrie 1993 privind anumite aspecte ale organizării timpului de lucru (JO 1993, L 307, p. 18), astfel cum a fost modificată prin Directiva 2000/34/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 iunie 2000 (JO 2000, L 195, p. 41), ar prevedea că lucrătorii agricoli pe durată determinată sunt excluși din domeniul de aplicare al reglementării privind durata normală a timpului de lucru săptămânal.

17 Într-o a doua etapă, în ceea ce privește calculul contribuțiilor la asigurările sociale, Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație) precizează, pe de o parte, că, în temeiul articolului 1 alineatul 1 din Decretul-lege nr. 338/1989, remunerația care trebuie să servească drept bază pentru acest calcul nu poate fi inferioară cuantumului remunerațiilor stabilit prin legi, regulamente și convenții colective. Pe de altă parte, aceasta arată că, în ceea ce privește lucrătorii agricoli pe durată determinată pentru care contribuțiile la asigurările sociale sunt calculate pe baza orelor lucrate efectiv, jurisprudența Curții referitoare la interzicerea discriminărilor în privința lucrătorilor pe durată determinată, care este prevăzută în clauza 4 punctul 1 din acordul-cadru, nu poate servi drept temei pentru plata unor contribuții la asigurările sociale mai importante pentru lucrătorii agricoli pe durată determinată, în măsura în care raporturile dintre INPS și angajatori în ceea ce privește contribuțiile la asigurările sociale nu ar intra în domeniul de aplicare al dreptului Uniunii.

18 În consecință, Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație) a anulat hotărârea pronunțată de Corte d'appello di Firenze (Curtea de Apel din Florența) și a trimis cauza spre rejudecare acesteia.

19 Corte d'appello di Firenze (Curtea de Apel din Florența), care este instanța de trimitere, ridică problema compatibilității constatării efectuate de Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație), astfel cum este menționată la punctul 15 din prezenta hotărâre, potrivit căreia

contribuțiile la asigurările sociale datorate de angajatorii din sectorul agricol cu privire la remunerațiile plătite lucrătorilor agricoli pe durată determinată trebuie calculate numai în funcție de orele de muncă efectuate efectiv, cu clauza 4 punctul 1 din acordul-cadru.

20 În această privință, instanța de trimitere consideră, mai întâi, că această clauză se aplică cauzelor principale. Astfel, sectorul agricol nu ar fi exclus din domeniul de aplicare al Directivei 1999/70, iar condițiile de încadrare în muncă vizate de clauza menționată ar include remunerațiile. Or, contribuțiile la asigurările sociale în discuție în litigiile principale ar fi legate de remunerația datorată lucrătorilor agricoli pe durată determinată, dat fiind că, în primul rând, în ordinea juridică internă, aceste contribuții ar fi datorate asupra întregii remunerații care trebuie plătită acestor lucrători și, în al doilea rând, contribuțiile menționate ar contribui la plata prestațiilor de securitate socială acordate de sistemele profesionale de securitate socială. În ceea ce privește acest din urmă aspect, instanța de trimitere precizează că cuantumul prestațiilor menționate este proporțional cu durata raportului de muncă și este legat de cuantumul remunerației, dat fiind că cuantumul aceleași contribuții depinde de acest din urmă cuantum. Aceasta deduce de aici că un lucrător agricol pe durată determinată, a cărui remunerație este calculată numai în funcție de orele de muncă efectuate efectiv, va beneficia fără îndoială de prestații într-un cuantum mai mic decât un lucrător agricol pe durată nedeterminată care este întotdeauna asigurat că primește o remunerație minimă stabilită prin convenția colectivă, independent de orele efectiv efectuate.

21 În continuare, instanța de trimitere consideră că constatarea efectuată de Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație), astfel cum este menționată la punctul 15 din prezenta hotărâre, este susceptibilă să încalce clauza 4 punctul 1 din acordul-cadru în măsura în care conduce la un tratament mai puțin favorabil al lucrătorilor agricoli pe durată determinată în raport cu cel rezervat lucrătorilor agricoli pe durată nedeterminată, care nu ar fi justificat de motive obiective.

22 În special, instanța de trimitere consideră că lucrătorii agricoli pe durată determinată și cei pe durată nedeterminată se află într-o situație comparabilă din moment ce efectuează aceleași sarcini. Or, constatarea menționată efectuată de Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație) ar conduce la tratarea lucrătorilor agricoli pe durată determinată într-un mod mai puțin favorabil decât lucrătorii agricoli pe durată nedeterminată care efectuează totuși o muncă comparabilă. Astfel, în ceea ce privește lucrătorii agricoli pe durată determinată, angajatorul ar fi liber să stabilească durata muncii lor, precum și remunerația lor și, în consecință, cuantumul contribuțiilor la asigurările sociale, precum și cel al prestațiilor de securitate socială de care pot beneficia. În schimb, lucrătorilor agricoli pe durată nedeterminată li s-ar garanta o remunerație zilnică minimă, bazată pe o durată de lucru zilnică de șase ore și jumătate, independent de orele de lucru efectiv efectuate. Prin urmare, contribuțiile la asigurările sociale plătite de angajatorii lor, precum și prestațiile de securitate socială de care ar putea beneficia pe baza acestor contribuții ar fi garantate din moment ce sunt întemeiate pe această remunerație zilnică minimă.

23 În sfârșit, instanța de trimitere consideră că, în speță, nu există nici motive obiective legate de executarea muncii în cauză, nici elemente precise și concrete care să permită să se justifice necesitatea unui tratament diferit al lucrătorilor pe durată determinată în raport cu lucrătorii pe durată nedeterminată. Riscurile specifice activității agricole care depind de condiții meteorologice imprevizibile ar afecta toți lucrătorii agricoli, indiferent dacă sunt angajați pe durată determinată sau pe durată nedeterminată.

24 În aceste condiții, Corte d'appello di Firenze (Curtea de Apel din Florența) a hotărât să suspende judecarea cauzelor și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare, formulate în mod identic în cauzele conexate C-212/24, C-226/24 și C-227/24:

„1) Clauza 4 punctul 1 din acordul-cadru trebuie interpretată în sensul că se opune [clauzei] unei convenții colective naționale precum cea care figurează la articolul 40 din [CCNM], astfel cum a fost interpretată de Corte [suprema] di cassazione (Curtea de Casație, Italia) în mod obligatoriu pentru instanța de trimitere, care, în ceea ce privește lucrătorii agricoli pe durată determinată, recunoaște dreptul la plata orelor lucrate efectiv în cursul zilei, spre deosebire de articolul 30 din același CCNM, care, în privința lucrătorilor agricoli pe durată nedeterminată, recunoaște dreptul la remunerație, pe care îl raportează la o zi de lucru de [șase ore și jumătate]?

2) În cazul unui răspuns afirmativ la întrebarea precedentă, clauza 4 punctul 1 din acordul-cadru trebuie interpretată în sensul că și stabilirea cuantumului contribuției obligatorii la asigurările sociale datorate în favoarea lucrătorilor agricoli pe durată determinată în cadrul unui sistem profesional de securitate socială face parte din condițiile de încadrare în muncă, astfel încât acesta trebuie stabilit pe baza aceluiași criteriu precum cel prevăzut pentru lucrătorii agricoli pe durată nedeterminată și, așadar, pe baza timpului de lucru zilnic prevăzut de [CCNM], iar nu a orelor [efectuate] efectiv?"

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la admisibilitate

25 În primul rând, reclamantele din litigiile principale consideră că întrebările preliminare sunt inadmisibile pentru motivul că INPS, în calitate de emanație a statului, nu ar putea invoca o dispoziție a unei directive care are efect direct în privința lor.

26 În această privință, trebuie amintit, mai întâi, că, în cadrul cooperării dintre Curte și instanțele naționale, instituită la articolul 267 TFUE, numai instanța națională care este sesizată cu soluționarea litigiului și care trebuie să își asume răspunderea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată are competența să aprecieze, luând în considerare particularitățile cauzei, atât necesitatea unei decizii preliminare, pentru a fi în măsură să pronunțe propria hotărâre, cât și pertinența întrebărilor pe care le adresează Curții. În consecință, în cazul în care întrebările adresate au ca obiect interpretarea dreptului Uniunii, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunțe (a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 octombrie 2024, FA.RO. di YK & C., C-16/23, EU:C:2024:886, punctul 33, precum și jurisprudența citată).

27 Rezultă că întrebările privind dreptul Uniunii beneficiază de o prezumție de pertinență. Curtea poate refuza să se pronunțe asupra unei întrebări preliminare adresate de o instanță națională numai dacă este evident că interpretarea solicitată a unei norme a Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal, atunci când problema este de natură ipotetică sau atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebările care i-au fost adresate (Hotărârea din 17 octombrie 2024, FA.RO. di YK & C., C-16/23, EU:C:2024:886, punctul 34, precum și jurisprudența citată).

28 În continuare, din articolul 288 al treilea paragraf TFUE reiese că caracterul obligatoriu al unei directive pe care se întemeiază posibilitatea de a o invoca nu există decât cu privire la „fiecare stat membru destinatar”. Rezultă, potrivit unei jurisprudențe constante, că o directivă nu poate, prin ea însăși, să creeze obligații în sarcina unui particular și, prin urmare, nu poate fi invocată ca atare împotriva unei asemenea persoane în fața unei instanțe naționale (Hotărârea din 22 decembrie 2022, Sambre & Biesme și Commune de Farciennes, C-383/21 și C-384/21, EU:C:2022:1022, punctul 36, precum și jurisprudența citată).

29 Totuși, Curtea s-a pronunțat de asemenea în mod repetat în sensul că obligația statelor membre, care rezultă dintr-o directivă, de a atinge rezultatul prevăzut de aceasta, precum și îndatorirea acestora de a lua toate măsurile generale sau speciale necesare pentru a asigura îndeplinirea acestei obligații se impun tuturor autorităților statelor membre, inclusiv autorităților jurisdicționale în cadrul competențelor lor. La aplicarea dreptului național, instanțele naționale chemate să îl interpreteze sunt ținute astfel în special să ia în considerare ansamblul normelor dreptului respectiv și să aplice metodele de interpretare recunoscute de acesta pentru interpretarea sa, în măsura posibilului, în lumina literei și a spiritului directivei în cauză pentru a atinge rezultatul urmărit prin aceasta și pentru a se conforma astfel articolului 288 al treilea paragraf TFUE [Hotărârea din 1 octombrie 2020, A (Publicitate și vânzare de medicamente online), C-649/18, EU:C:2020:764, punctele 38 și 39, precum și jurisprudența citată]. Cerința unei interpretări conforme include printre altele obligația instanțelor naționale de a modifica, dacă este cazul, o jurisprudență consacrată dacă aceasta se întemeiază pe o interpretare a dreptului național incompatibilă cu obiectivele unei directive. Prin urmare, o instanță națională nu poate să considere în mod valabil că se găsește în imposibilitatea de a interpreta o dispoziție națională în conformitate cu dreptul Uniunii pentru simplul motiv că această dispoziție a fost interpretată constant într-un sens care nu este compatibil cu dreptul menționat (Hotărârea din 15 octombrie 2024, KUBERA, C-144/23, EU:C:2024:881, punctul 52 și jurisprudența citată).

30 Astfel, Curtea este competentă să se pronunțe, cu titlu preliminar, asupra interpretării dispozițiilor de drept al Uniunii, indiferent dacă au efect direct sau nu între părțile la litigiul subiacent [Hotărârea din 14 octombrie 2020, KG (Misiuni de muncă temporară succesive în cadrul muncii prin agent de muncă temporară), C-681/18, EU:C:2020:823, punctul 36 și jurisprudența citată].

31 Prin urmare, împrejurarea că Directiva 1999/70 nu poate, prin ea însăși, să creeze obligații în sarcina reclamantelor din litigiile principale nu poate determina inadmisibilitatea întrebărilor preliminare.

32 În al doilea rând, reclamantele din litigiile principale susțin că întrebările preliminare sunt inadmisibile întrucât ar fi devenit ipotetice ca urmare a deciziei Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație) menționate la punctul 18 din prezenta hotărâre. Astfel, în urma acestei decizii, instanța de trimitere nu ar mai fi chemată să se pronunțe cu privire la existența unei diferențe de tratament între lucrătorii agricoli pe durată determinată și lucrătorii agricoli pe durată nedeterminată, ci ar trebui numai să soluționeze problema dacă, la calcularea contribuțiilor la asigurările sociale datorate pentru lucrătorii agricoli pe durată determinată, trebuie luate în considerare ore de muncă suplimentare.

33 Or, din indicațiile instanței de trimitere rezumate la punctele 19-23 din prezenta hotărâre reiese că această instanță consideră că este chemată să se pronunțe cu privire la existența unei diferențe de tratament între lucrătorii agricoli pe durată determinată și lucrătorii agricoli pe durată nedeterminată și că este necesar așadar să fie sesizată Curtea cu prezentele cereri de decizie

preliminară. Având în vedere jurisprudența menționată la punctele 26 și 27 din prezenta hotărâre, nu este de competența Curții să repună în discuție această apreciere de către instanța de trimitere a obiectului litigiilor care rămân de soluționat.

34 Rezultă că argumentația reclamantelor din litigiile principale rezumată la punctul 32 din prezenta hotărâre nu poate justifica inadmisibilitatea întrebărilor preliminare.

35 În al treilea rând, reclamantele din litigiile principale consideră că prima întrebare este ipotetică și, prin urmare, inadmisibilă în măsura în care litigiile principale nu privesc remunerațiile lucrătorilor agricoli pe durată determinată, ci contribuțiile la asigurările sociale datorate de angajatorii acestor lucrători.

36 În această privință, este necesar să se arate că, potrivit instanței de trimitere, contribuțiile la asigurările sociale care fac obiectul litigiilor principale sunt calculate în funcție de aceste remunerații și, prin urmare, ar putea intra sub incidența condițiilor de încadrare în muncă prevăzute de clauza 4 punctul 1 din acordul-cadru. În consecință, prima întrebare preliminară nu este ipotetică, în măsura în care răspunsul la această întrebare constituie o condiție prealabilă necesară pentru a se răspunde la a doua întrebare, care, potrivit modului său de redactare, nu este adresată decât în cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare.

37 În consecință, întrebările preliminare sunt admisibile.

Cu privire la fond

38 Prin intermediul întrebărilor formulate, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă clauza 4 punctul 1 din acordul-cadru trebuie interpretată în sensul că se opune unei reglementări naționale, astfel cum este interpretată de o instanță națională supremă, în temeiul căreia contribuțiile la asigurările sociale datorate de angajatorii care încadrează lucrători agricoli pe durată determinată sunt calculate în funcție de remunerațiile plătite acestor lucrători pentru orele de lucru zilnice pe care le-au efectuat efectiv, în timp ce contribuțiile la asigurările sociale datorate de angajatorii care încadrează lucrători agricoli pe durată nedeterminată sunt calculate pe baza unei remunerații stabilite pentru o durată de lucru zilnică constituită dintr-un număr de ore predefinit de dreptul național.

39 Pentru a răspunde la aceste întrebări, trebuie, în primul rând, amintit că, potrivit clauzei 1 din acordul-cadru, obiectivul acestuia este, pe de o parte, îmbunătățirea calității muncii pe durată determinată, asigurând aplicarea principiului nediscriminării și stabilirea unui cadru pentru împiedicarea abuzurilor care pot rezulta din folosirea raporturilor sau contractelor de muncă pe durată determinată succesive.

40 Curtea a dedus de aici că acordul-cadru, în special clauza 4 din acesta, urmărește aplicarea principiului menționat lucrătorilor pe durată determinată pentru a evita ca un raport de muncă de această natură să fie folosit de angajator pentru a-i priva pe acești lucrători de drepturile care le sunt recunoscute lucrătorilor pe durată nedeterminată (Hotărârea din 30 noiembrie 2023, Ministero dell'Istruzione și INPS, C-270/22, EU:C:2023:933, punctul 50, precum și jurisprudența citată).

41 Astfel, clauza 4 din acordul-cadru, care are un efect direct, prevede, la punctul 1, în ceea ce privește condițiile de încadrare în muncă, interdicția de a trata lucrătorii cu contract pe durată determinată într-un mod mai puțin favorabil decât lucrătorii cu contract pe durată

nedeterminată comparabili numai pentru că aceștia au un contract sau un raport de muncă pe durată determinată, cu excepția cazului în care tratamentul diferențiat este justificat de „motive obiective” (Hotărârea din 30 noiembrie 2023, Ministero dell’Istruzione și INPS, C-270/22, EU:C:2023:933, punctul 52, precum și jurisprudența citată).

42 În al doilea rând, în ceea ce privește domeniul de aplicare al acestei clauze, pe de o parte, din clauza 2 punctul 1 din acordul-cadru reiese că acesta se aplică lucrătorilor pe durată determinată care au un contract de muncă sau un raport de muncă, definite în special în legislația sau convențiile colective în vigoare în fiecare stat membru.

43 În speță, raportul de muncă al lucrătorilor agricoli pe durată determinată în discuție în litigiile principale este reglementat de legislația italiană în materie de încadrare în muncă, precum și de CCNM și intră, așadar, în domeniul de aplicare al acordului-cadru.

44 Pe de altă parte, dintr-o jurisprudență consacrată a Curții reiese că criteriul determinant pentru a stabili dacă o măsură intră în sfera „condițiilor de încadrare în muncă” în sensul clauzei 4 punctul 1 din acordul-cadru este tocmai criteriul încadrării în muncă, și anume raportul de muncă stabilit între un lucrător și angajatorul său (Hotărârea din 20 iunie 2019, Ustariz Aróstegui, C-72/18, EU:C:2019:516, punctul 25 și jurisprudența citată).

45 Or, potrivit jurisprudenței, această noțiune trebuie interpretată în sensul că include condițiile referitoare la remunerații. În special, Curtea consideră că, în cadrul stabilirii atât a acestor elemente constitutive ale remunerației, cât și a nivelului acestor elemente, autoritățile naționale competente trebuie să aplice lucrătorilor cu contract pe durată determinată principiul nediscriminării, astfel cum este prevăzut în clauza 4 din acordul-cadru (a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 aprilie 2008, Impact, C-268/06, EU:C:2008:223, punctele 130 și 134).

46 În consecință, în sfera noțiunii de „remunerație” și, așadar, de „condiții de încadrare în muncă”, în sensul clauzei 4 din acordul-cadru, intră pensiile care depind de raportul de încadrare în muncă dintre lucrător și angajator, cu excepția celor care rezultă dintr-un sistem obligatoriu la finanțarea căruia lucrătorii, angajatorii și, eventual, puterile publice contribuie într-o măsură care depinde mai puțin de un astfel de raport de încadrare în muncă decât de considerații de politică socială [a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 aprilie 2008, Impact, C-268/06, EU:C:2008:223, punctul 131 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 7 aprilie 2022, Ministero della Giustizia ș.a. (Statutul judecătorilor de pace italieni), C-236/20, EU:C:2022:263, punctul 36]. O pensie care interesează numai o categorie specifică de lucrători, care este plătită în temeiul unui raport de muncă cu fostul angajator, care depinde în mod direct de perioada lucrată și al cărei cuantum este calculat pe baza ultimului salariu, poate așadar să intre sub incidența clauzei 4 menționate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 10 iunie 2010, Bruno ș.a., C-395/08 și C-396/08, EU:C:2010:329, punctele 46 și 47).

47 În speță, va reveni instanței de trimitere să stabilească dacă contribuțiile în discuție în litigiile principale contribuie la plata de prestații de securitate socială furnizate de un sistem profesional de securitate socială sau mai degrabă de un sistem obligatoriu de securitate socială. Faptul că contribuțiile în cauză în litigiile principale trebuie plătite de angajatori către INPS, iar nu lucrătorilor agricoli în cauză în litigiile principale nu este determinant în această privință (a se vedea în acest sens Hotărârea din 10 iunie 2010, Bruno ș.a., C-395/08 și C-396/08, EU:C:2010:329, punctul 50). Dacă se stabilește că prestațiile de securitate socială finanțate prin contribuțiile în discuție în litigiul principal interesează numai lucrătorii agricoli sau o categorie de lucrători căreia îi aparțin aceștia, că aceste prestații depind în mod direct de aceste contribuții

și că respectivele contribuții sunt calculate în funcție de remunerațiile plătite lucrătorilor agricoli în discuție în litigiile principale pentru munca prestată la angajatorul lor, este necesar să se considere că aceleași contribuții pot intra sub incidența „condițiilor de încadrare în muncă”, în sensul clauzei menționate.

48 În al treilea rând, în ceea ce privește aplicarea clauzei 4 punctul 1 din acordul-cadru condițiilor de încadrare în muncă a lucrătorilor pe durată determinată, trebuie amintit că această clauză constituie o expresie particulară a principiului nediscriminării, care impune ca situații comparabile să nu fie tratate în mod diferit și ca situații diferite să nu fie tratate în același mod, cu excepția cazului în care un astfel de tratament este justificat în mod obiectiv (a se vedea în acest sens Hotărârea din 20 iunie 2019, Ustariz Aróstegui, C-72/18, EU:C:2019:516, punctul 28 și jurisprudența citată).

49 Astfel, pentru ca lucrătorii pe durată determinată să fie îndreptățiți să revendice beneficiul clauzei 4 punctul 1 din acordul-cadru în ceea ce privește condițiile lor de încadrare în muncă, trebuie, într-o primă etapă, să se aprecieze dacă acești lucrători sunt tratați într-un mod mai puțin favorabil decât lucrătorii pe durată nedeterminată și dacă lucrătorii menționați se află într-o situație comparabilă cu cea a lucrătorilor pe durată nedeterminată. În ceea ce privește aprecierea comparabilității situațiilor, clauza 3 punctul 2 din acordul-cadru definește „lucrătorul pe durată nedeterminată comparabil” ca un lucrător care are un contract sau un raport de muncă pe durată nedeterminată, în cadrul aceleiași instituții, cu aceeași muncă sau ocupație, ținându-se seama de calificare sau competențe. În plus, Curtea a precizat că, pentru a aprecia dacă lucrătorii exercită aceeași muncă în sensul acordului-cadru, este necesar ca, în conformitate cu clauza 3 punctul (2) și cu clauza 4 punctul (1) din acordul-cadru, să se examineze dacă, ținând seama de un ansamblu de factori precum natura muncii, condițiile de formare și condițiile de muncă, se poate considera că acești lucrători se află într-o situație comparabilă (Ordonanța din 9 februarie 2017, Rodrigo Sanz, C-443/16, EU:C:2017:109, punctul 38 și jurisprudența citată).

50 În speță, în ceea ce privește existența unui tratament mai puțin favorabil, rezultă, sub rezerva verificării de către instanța de trimitere, că există o diferență de tratament între lucrătorii agricoli pe durată nedeterminată și lucrătorii agricoli pe durată determinată în detrimentul acestora din urmă.

51 Astfel, pentru lucrătorii agricoli pe durată determinată, contribuțiile la asigurările sociale datorate de angajatorii lor par să fie calculate, în temeiul articolului 1 din Decretul-lege nr. 338/1989 coroborat cu articolul 40 primul paragraf din CCNM, în funcție de remunerația plătită pentru orele de lucru zilnice pe care le-au efectuat efectiv, în timp ce, pentru lucrătorii agricoli pe durată nedeterminată, aceleași contribuții par să fie calculate, în temeiul acestui articol 1 coroborat cu articolul 30 primul paragraf din CCNM, pe baza unei remunerații stabilite pentru o durată de lucru zilnică de șase ore și jumătate. Astfel, remunerația și, în consecință, contribuțiile la asigurările sociale pentru acești din urmă lucrători par să fie calculate pe baza unei durate de lucru zilnice stabilite forfetar, cu alte cuvinte în mod general și abstract, iar nu în funcție de orele de muncă efectuate efectiv de aceștia, cum este cazul lucrătorilor pe durată determinată. Astfel, pentru lucrătorii agricoli pe durată nedeterminată, este posibil să fie plătite contribuții la asigurările sociale pentru ore de muncă neefectuate, în timp ce pentru lucrătorii agricoli pe durată determinată această posibilitate este exclusă.

52 Această apreciere în ceea ce privește existența unui tratament mai puțin favorabil al lucrătorilor agricoli pe durată determinată nu este repusă în discuție de argumentele reclamantelor din litigiile principale întemeiate pe aplicarea principiului „*pro rata temporis*”. Astfel, deși clauza 4

punctul 2 din acordul-cadru prevede că acest principiu se aplică „[a]colo unde este cazul”, Curtea a considerat că această clauză nu face decât să sublinieze una dintre consecințele care, sub controlul eventual al unui judecător, pot fi, dacă este cazul, legate de aplicarea principiului nediscriminării în favoarea lucrătorilor pe durată determinată, fără a aduce atingere în niciun fel conținutului însuși al acestui principiu (Hotărârea din 15 aprilie 2008, Impact, C-268/06, EU:C:2008:223, punctul 65).

53 Or, principiul *„pro rata temporis”* nu poate justifica, în speță, aplicarea unor metode de contabilizare a numărului de ore care trebuie luate în considerare pentru calcularea remunerațiilor și a contribuțiilor la un sistem profesional de securitate socială diferite pentru lucrătorii agricoli pe durată determinată și pentru lucrătorii agricoli pe durată nedeterminată întemeiate, pentru primele, pe orele de muncă efectuate efectiv, iar pentru cele din urmă, pe un număr de ore de muncă stabilit forfetar. Astfel, aceste referiri temporale distincte pentru calcularea remunerațiilor și a contribuțiilor la un sistem profesional de securitate socială nu sunt consecința aplicării principiului nediscriminării și dezavantajează lucrătorii agricoli pe durată determinată.

54 Pe de altă parte, în ceea ce privește comparabilitatea situațiilor în cauză, având în vedere elementele dosarului de care dispune Curtea, se pare că lucrătorii agricoli pe durată nedeterminată și lucrătorii agricoli pe durată determinată se află într-o situație comparabilă. În special, faptul că articolul 18 litera a) din CCNM îi definește pe aceștia din urmă lucrători ca fiind lucrători care sunt angajați printre altele „pentru a înlocui lucrătorii absenți care au dreptul la menținerea locului de muncă” indică faptul că lucrătorii agricoli pe durată determinată și lucrătorii agricoli pe durată nedeterminată desfășoară aceeași muncă sau o muncă similară. Revine însă instanței de trimitere sarcina de a confirma această apreciere ținând seama de toți factorii pertinenți, astfel cum sunt menționați la punctul 49 din prezenta hotărâre.

55 În măsura în care, în speță, condițiile menționate la punctul 49 din prezenta hotărâre sunt îndeplinite, trebuie, într-o a doua etapă, să se aprecieze dacă tratamentul mai puțin favorabil al lucrătorilor agricoli pe durată determinată în raport cu lucrătorii agricoli pe durată nedeterminată este justificat de „motive obiective”, astfel cum se prevede în clauza 4 punctul 1 din acordul-cadru.

56 În această privință, dintr-o jurisprudență consacrată a Curții reiese că noțiunea de „motiv obiectiv” impune ca inegalitatea de tratament constatată să fie justificată de existența unor elemente precise și concrete ce caracterizează condiția de încadrare în muncă despre care este vorba, în contextul specific în care se situează aceasta și în temeiul unor criterii obiective și transparente, pentru a verifica dacă această inegalitate răspunde unei necesități reale, dacă este susceptibilă să asigure îndeplinirea obiectivului urmărit și dacă este necesară pentru realizarea acestui scop. Elementele menționate pot rezulta cu precădere din natura specifică a atribuțiilor pentru îndeplinirea cărora au fost încheiate contracte pe durată determinată, din caracteristicile inerente ale acestor atribuții sau, eventual, din urmărirea unui obiectiv legitim de politică socială de către un stat membru (Ordonanța din 9 februarie 2017, Rodrigo Sanz, C-443/16, EU:C:2017:109, punctul 45 și jurisprudența citată).

57 Nu constituie un „motiv obiectiv”, în sensul clauzei 4 punctul 1 din acordul-cadru, de natură să justifice un tratament diferențiat între lucrătorii pe durată determinată și lucrătorii pe durată nedeterminată, simplul faptul că această diferențiere este prevăzută printr-o normă generală și abstractă de drept intern, cum ar fi o lege sau o convenție colectivă [Hotărârea din 7 aprilie 2022,

Ministero della Giustizia ș.a. (Statutul judecătorilor de pace italieni), C-236/20, EU:C:2022:263, punctul 40, precum și Ordonanța din 9 februarie 2017, Rodrigo Sanz, C-443/16, EU:C:2017:109, punctul 42 și jurisprudența citată].

58 De altfel, un tratament diferențiat în ceea ce privește condițiile de încadrare în muncă între lucrătorii pe durată determinată și lucrătorii pe durată nedeterminată nu poate fi justificat de un criteriu care se referă, în mod general și abstract, chiar la durata raportului de muncă. A admite că natura temporară a unui raport de muncă este suficientă prin ea însăși pentru justificarea unei asemenea diferențe ar lipsi de conținut obiectivele Directivei 1999/70 și ale acordului-cadru. În loc să amelioreze calitatea muncii pe durată determinată și să promoveze egalitatea de tratament urmărită atât de Directiva 1999/70, cât și de acordul-cadru, recurgerea la un asemenea criteriu ar conduce la perpetuarea menținerii unei situații defavorabile lucrătorilor pe durată determinată (Ordonanța din 9 februarie 2017, Rodrigo Sanz, C-443/16, EU:C:2017:109, punctul 44 și jurisprudența citată).

59 În speță, reclamantele din litigiile principale au invocat ca motive obiective care justifică tratamentul diferențiat al lucrătorilor agricoli pe durată determinată în raport cu lucrătorii agricoli pe durată nedeterminată faptul că, astfel cum reiese din articolul 18 litera a) din CCNM, primii sunt angajați pentru a efectua o muncă de scurtă durată, o muncă sezonieră sau ocazională, pentru etape de muncă sau pentru a înlocui lucrători absenți. Astfel, motivele pentru care sunt angajați pe durată determinată și care sunt legate de specificitățile muncii agricole ar justifica faptul ca acești lucrători să nu fie în mod necesar la dispoziția angajatorului timp de șase ore și jumătate pe zi sau 39 de ore pe săptămână. Această apreciere ar fi conformă celui de al treilea paragraf al preambulului acordului-cadru, potrivit căruia acordul-cadru stabilește principiile generale și cerințele minime legate de munca pe durată determinată, recunoscând faptul că aplicarea lor detaliată trebuie să țină seama de realitățile situațiilor naționale, sectoriale și sezoniere specifice. Or, în Italia, 90 % din forța de muncă agricolă ar fi angajată pe durată determinată ținând seama de natura temporară și discontinuă a sarcinilor care trebuie efectuate în sectorul agricol.

60 Cu toate acestea, având în vedere jurisprudența citată la punctele 57 și 58 din prezenta hotărâre, este necesar să se considere că aceste motive nu constituie motive obiective care să permită diferențierea tratamentului lucrătorilor agricoli în cauză, din moment ce nu se întemeiază decât chiar pe durata încadrării în muncă. Astfel, deși reclamantele susțin că ar exista considerații care justifică faptul că lucrătorii angajați pe durată determinată nu se află în mod necesar la dispoziția angajatorului timp de șase ore și jumătate pe zi sau 39 de ore pe săptămână și că, prin urmare, contribuțiile la asigurările sociale nu sunt plătite decât pentru numărul de ore de muncă pe care le-au efectuat efectiv în cursul unei zile, în schimb, asemenea argumente nu explică de ce, pentru lucrătorii pe durată nedeterminată, care efectuează o muncă identică sau similară cu cea a unui lucrător pe durată determinată, timpul de lucru este stabilit în mod obligatoriu la 39 de ore pe săptămână, cu consecința că trebuie plătite contribuții la asigurările sociale corespunzătoare unui număr de șase ore și jumătate de muncă pe zi, indiferent de numărul de ore de muncă efectuate efectiv într-o zi.

61 În lipsa unor motive obiective, este necesar să se constate că clauza 4 punctul 1 din acordul-cadru se opune diferenței de tratament în materie de remunerații și de contribuții la un sistem profesional de securitate socială calculate pe baza acestor remunerații între lucrători agricoli pe durată determinată și lucrători agricoli pe durată nedeterminată precum cei în discuție în litigiile principale.

62 Având în vedere ansamblul motivelor care precedă, trebuie să se răspundă la întrebările adresate că clauza 4 punctul 1 din acordul-cadru trebuie interpretată în sensul că se opune unei reglementări naționale, astfel cum este interpretată de o instanță națională supremă, în temeiul căreia contribuțiile la asigurările sociale datorate de angajatori care angajează lucrători agricoli pe durată determinată în vederea finanțării prestațiilor unui sistem profesional de securitate socială sunt calculate în funcție de remunerațiile plătite acestor lucrători pentru orele de lucru zilnice pe care le-au efectuat efectiv, în timp ce contribuțiile la asigurările sociale datorate de angajatorii care încadrează lucrători agricoli pe durată nedeterminată sunt calculate pe baza unei remunerații stabilite pentru o durată zilnică de lucru forfetară, astfel cum este stabilită de dreptul național, independent de orele efectiv efectuate.

Cu privire la cheltuielile de judecată

63 Întrucât, în privința părților din litigiile principale, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a zecea) declară:

Clauza 4 punctul 1 din Acordul-cadru privind munca pe durată determinată, încheiat la 18 martie 1999, care figurează în anexa la Directiva 1999/70/CE a Consiliului din 28 iunie 1999 privind acordul-cadru cu privire la munca pe durată determinată, încheiat între CES, UNICE și CEEP,

trebuie interpretată în sensul că

se opune unei reglementări naționale, astfel cum este interpretată de o instanță națională supremă, în temeiul căreia contribuțiile la asigurările sociale datorate de angajatori care angajează lucrători agricoli pe durată determinată în vederea finanțării prestațiilor unui sistem profesional de securitate socială sunt calculate în funcție de remunerațiile plătite acestor lucrători pentru orele de lucru zilnice pe care le-au efectuat efectiv, în timp ce contribuțiile la asigurările sociale datorate de angajatorii care încadrează lucrători agricoli pe durată nedeterminată sunt calculate pe baza unei remunerații stabilite pentru o durată zilnică de lucru forfetară, astfel cum este stabilită de dreptul național, independent de orele efectiv efectuate.

Semnături

[i] Prezentul text a făcut obiectul unor modificări în antet ulterior primei publicări.